

Mythe München

Maatschappelijke verandering in vertrouwd jasje

Achtergrond - 1 december 2005

Het clichébeeld van Beieren is een van de meest gecultiveerde Duitse mythes. München, de hoofdstad van Duitslands zuidelijkste deelstaat, vormt enerzijds een vergaarbak van Beierse stereotypen. Anderzijds brengt deze metropool ook de barstjes in het cliché aan het licht.

Volgens de bekende Franse antropoloog Claude Lévi-Strauss laten mythes de tijd wegvallen. Terwijl de geschiedschrijving historische veranderingen verklaart, willen mythes nu juist laten zien wat er constant is gebleven. De mythe verleent een samenleving de aura van het natuurlijke en tijdloze.

Zo is het te begrijpen dat veel opiniemakers en essayisten van de 'mythe Beieren' spreken, zoals in de door Robert Roßmann uitgegeven bundel 'Mythos Bayern'. De populariteit van deze regio – gemeten aan het hoge immigratiesaldo – berust voor een niet te verwaarlozen deel op de suggestie van natuurlijkheid en ongebroken tradities. De stad München belichaamt deze mythe.

Onveranderlijk

Voor wie een reeks oude en nieuwe plattegronden van München naast elkaar legt, lijkt de stad inderdaad resistent tegen elke inwerking van de geschiedenis. Anders dan bijvoorbeeld Berlijn, dat door oorlog, deling en vereniging ongeveer elke vijftig jaar ingrijpend van gezicht veranderd is, blijft München door de eeuwen heen herkenbaar. De stad dijt weliswaar gestaag uit, maar nog steeds zijn de oorspronkelijke omtrekken te herkennen.

Ook een wandeling door de binnenstad doet geen afbreuk aan deze indruk van continuïteit. Terwijl in veel Duitse steden na de Tweede Wereldoorlog betonnen gebouwenkolossen het straatbeeld overheersen, worden in München de historische gevels slechts hier en daar afgewisseld door nieuwbouw. Ook de hele entourage is één grote demonstratie van traditie, natuurlijkheid en authenticiteit – tot en met de billboards toe, waarop rondborstige blondines tegen de achtergrond van kristalheldere bergbeekjes Beierse producten aanprijzen. Veel inwoners van München gaan naadloos in dit decor op: vooral de ouderen lopen nog vaak in klassieke Loden-jassen en jagershoedjes rond.

Restauratie

Maar bij nadere beschouwing blijkt München helemaal niet zo onveranderlijk. Te beginnen bij de binnenstad, die aan het eind van de Tweede Wereldoorlog grotendeels door bombardementen van de geallieerden is verwoest. Veel van de historische gebouwen in München vormen het resultaat van naoorlogse restauratiewerkzaamheden.

Deze zorgvuldige reconstructie is verantwoordelijk voor de soms bevreemdende indruk dat de geschiedenis op München geen vat heeft gehad. Anders dan in Berlijn, waar je op vrijwel elke straathoek met je neus op de historische feiten wordt gedrukt, moet je hier jezelf telkens weer voor ogen houden hoezeer de stad met de Duitse geschiedenis is verweven. Slechts bij een paar gebouwen die de bombardementen hebben weerstaan, zijn de kogelgaten van beschietingen nog zichtbaar, bijvoorbeeld in de rode baksteenmuren van de universiteitsbibliotheek aan de Ludwigstraße.

Föhn

Geen straat vormt trouwens een beter zinbeeld voor Münchens historisch bewustzijn dan de Ludwigstraße. Aan het noordelijk uiteinde van de brede paradedstraat is de Siegestor te zien, de in 1852 voltooide erepoort ter herdenking van de overwinning op de Fransen in 1815. Wanneer de warme föhnwind vanuit de Alpen de stad inwaait, doemen achter de triomfboog de anders van hier uit niet zichtbare in 2004 voltooide Munich Highlight Business Towers op. De föhn vertekent op fata morgana-achtige wijze de afstanden tussen de beide architectonische prestige-objecten uit twee volkomen verschillende tijden. Vanaf de Ludwigstraße lijken de Siegestor en de in werkelijkheid vijf kilometer noordelijker gelegen wolkenkrabbers, direct naast elkaar te liggen.

Dit gezichtsbedrog is vergelijkbaar met het effect van de Münchense architectuur op de waarneming van de geschiedenis. Zoals de ruimtelijke afstand tussen de twee bouwwerken lijkt te verdwijnen, vallen in de gereconstrueerde Münchener binnenstad de twee eeuwen weg tussen de roemruchte negentiende eeuw, waarin München tot residentiestad van het koninkrijk Beieren werd uitgeroepen, en het economische succes van de regio in de afgelopen decennia.

Zwarte bladzijden

De kortsluiting tussen heden en verleden is kenmerkend voor een mythisch wereldbeeld. De suggestieve werking van de Beierse mythe is sterk. Bijna nergens is in München een plaats te vinden waar je de schijn van historische continuïteit met het blote oog zou kunnen ontcrachten. Meestal is daar voorkennis voor nodig. Bijvoorbeeld bij de Feldherrnhalle aan het zuidelijk eind van de Ludwigstraße,

lijnrecht tegenover de Siegestor. Gebouwd in 1844 als oorlogsmonument, werd het door Hitler omgedoopt tot bedevaartsoord ter nagedachtenis aan de nationaal-socialistische coupoging, die in 1923 op deze plek werd neergeslagen. Tegenwoordig is hier geen zichtbare herinnering meer aan Hitlers misbruik van het bouwwerk.

Een uitzondering vormt het aan de ongeveer vier kilometer verder zuidelijk gelegen Jakobsplatz verrijzende joods centrum, bestaand uit een synagoge, een museum en een gemeentecentrum. Het centrum, dat in 2007 klaar moet zijn, is het eerste grote joodse project dat een plaats vindt in de binnenstad van München - een gebaar van bereidheid om de geschiedenis, inclusief haar zwarte bladzijden, onder ogen te zien. De Nazitijd toont de keerzijde van lokale mythevorming, die ook in Beieren ten koste van de joden en andere minderheden is gegaan. Net als in de rest van Duitsland is ook hier na de oorlog geleidelijk een proces van *Vergangenheitsbewältigung* ontstaan. Dankzij dit verwerkingsproces zijn in München tenminste een paar sporen van de jongste geschiedenis zichtbaar.

Jasje

Voor het grootste deel wordt het stadsbeeld echter gedomineerd door overblijfselen uit de glorie-tijden van de Beierse monarchie. En dat terwijl de moderne tijd München allesbehalve ongemoeid heeft gelaten. Persoonlijkheden als Thomas Mann, Lenin, Paul Klee en Rainer Maria Rilke hebben hier gewoond. De recente geschiedenis, de Duitse vereniging, is hier voelbaar door toestroom van Oost-Duitse migranten. Ook de hedendaagse internationalisering en globalisering gaan aan de handels- en dienstverleningsstad München niet ongemerkt voorbij. Maar in Beieren treedt elke maatschappelijke verandering nu eenmaal op in het vertrouwde jasje van de traditie.

Deze verbinding van in feite onverenigbare tijden is precies de taak van een mythe. Het clichébeeld van Beieren vervult die functie in elk opzicht. Of de 'mythe Beieren' tegen de tijd bestand blijft, kan niemand voorspellen. Maar de fascinatie die hij op vriend en vijand uitoefent, staat buiten kijf.

Carina de Jonge is germaniste en promoveert momenteel in München.

- Robert Roßmann, *Mythos Bayern* (Südost Verlag 2003), 92 blz, € 12,90, ISBN 3896820788

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/3743/mythe-munchen>